

Kökə bağlı qaynaqlar

"Folklor araşdırmaları" kitabının müəllifi professor Şahin Köktürk

Maarifə HACIYEVA
professor

Hələ 1992-ci illərdən tanışdığım və birlikdə bir neçə kitab və məqaləyə imza atdığım Şahin Köktürkün 1987-ci illərdə okutman (müəllim) olaraq Samsun Ondokuz Mayıs Universitetində pedaqoji fəaliyyətə başladığı illərdə onun "Yüksək lisans tezi (aspirant olduğu illərdə elmi iş) kimi yazdığı "Qurbani və Peri hekayəsi üzərində bir araşdırma" əsəri Azərbaycan xalq ədəbiyyatı ilə bağlı idi. 1990-cı ildə tamamladığı 360 səhifəlik bir araşdırmada Şahin Köktürk Aşiq Qurbaninin həyatı və sənəti, şeirlərində dini-torbiyəvi mövzu, təbiət, Vətən mövzusunu incələyərək, maraqlı bir tədqiqat aparmışdır.

O, Aşiq Qurbani haqqında xalq arasında yaranmış "Qurbani" dastanının Gəncə, Dəri versiyaları haqqında da məlumat vermək, mövdu variantların xülasələrini, müqayisəsini də vermək, eləcə də hadisələr fonunda Azərbaycanca yaranmış tarixi hadisələr və tarixi şəxslər haqqında maraqlı mülahizələr irəli sürmüşdür. Müəllif əsərin giriş hissəsində yazır: "Qurbani və Peri" hekayəsinin yazıldığı sahə Şərqi Anadolu, Şimali və Cənubi Azərbaycandır. Tarixi baxımdan da dastan Səfəvi dövlətinin parlaq siması Şah İsmayil Xətai dövrünə, yəni XVI əsrə aiddir" (səh. 3).

Diqqətçəkən bir cəhət odur ki, Şahin Köktürk dastanda adı keçən şəxs və yer adlarına xüsusi fəsil ayraraq dastandakı Azərbaycan türkcəsi ilə olan sözlərin Türkiyə türkcəsi ilə lüğətini də hazırlamışdır. Diplom işindən daha çox namizədlik işinə bənzərən əsər 1992-ci ildə Ondokuz Mayıs Universitetində "Türk dili və ədəbiyyatı" bölümündə professor kimi çalışdığı illərdə diqqətini çəkmişdir.

Şahin Köktürkün Azərbaycan folkloruna marağı notəsində "Azərbaycan və Türkiyənin Dərnlənmiş Masalları Karşılaşdırma Dənemesi" ("Azərbaycan və Türkiyədən toplanmış nağılların qarşılaşdırılması") adlı namizədlik dissertasiyası 1996-cı ildə həmin mövzunu müdafiə edib filologiya elmləri namizədi adına layiq görüldü (əsərin elmi məsləhətçiləri mən və prof. Günay Türkes idi...

Şahin Köktürkün diqqətli çalışması sayəsində Amasya Bayazit Xalq Kitabxanasında mühafizə edilən bir cüngün yazıya alınıb kitab şəklində nəşr edilməsi özü folklor elminə böyük xidmətdir. Bu cüngdə türk xalq ədəbiyyatının indiyə qədər elmə məlum olan və olmayan şeir mətnləri mövcuddur.

Şahin Köktürkün folklor araşdırmalarından biri olan "Cönlərdən bir Cönk Amasya Cönkü" əsəri 2007-ci ildə Samsunda nəşr olunmuşdur.

Şahin Köktürkün araşdırmaya cəlb etdiyi "Amasya Cönkü"ndə türk aşiq ədəbiyyatı tarixində xidmətləri olan Aşiq Ömər, Aşiq Cəvhəri, Kul Mustafa, Aşiq Karacaoğlanının, Katibinin, İrfaninin, İzzətinin, Aşiq Boraninin, Dildarının, Nazifinin, Zərrinin, Hürşidin indiyə qədər bilinən və bilinməyən bir çox şeirləri yer almışdır. Bu şeirlərin bir çoxunun əsərləri elm aləminə məlum olsa da bir çoxunun adı və əsərləri da marağa səbəb olub öz tədqiqatlarını gözleməkdədir.

Cüngdə həmçinin Azərbaycan və türk xalq ədəbiyyatında məşhur məhəbbət dastanı olan "Əsl və Korəm" dastanının mətni də yer almışdır (səh. 69-124). Çox versiyaları olan "Əsl və Korəm" dastanının bu versiyası da tədqiqatçılara bir ipucu verə bilər.

Eyni zamanda "Dastani Sədid Aliyül Muhammed Ali Paşa" adlı 25-26 səhifəlik bir dastan da yeni bir araşdırmaya vəsilo ola bilər. Bu şeirlər gələcək araşdırmalar üçün bir cığır açmaqdadır.

Kitabxanalarda yatıb qalan cünglərin yayınlanması elmə yeni mövzu və ədəbi mövzu və şəxsləri məlum edir. Şahin Köktürkün nəşr etdiyi "Amasya Cönkü" adlı cüng də bu anlamda tədqiqatçılara xidmətdir.

Prof. Şahin Köktürkün maraqlı araşdırmalarından biri də 2010-cu ildə Ankara da nəşr olunan "Kağızmanlı Cemal Hoca" əsəridir. Cemal Hoca'nın yaşadığı dönmədə sosial və siyasi həyat, Aşiq ədəbiyyatı, Kağızman ilçəsi, ilçənin adı, ilçənin tarixçəsi, ilçənin tarixi coğrafiyası, Kağızman aşığıları və onların gələniyi, aşığıların dilində Kağızman şərh edilir və əsərin II bölümündə Cemal Hoca'nın həyatı, ədəbi şəxsiyyəti, şeirlərinin mənbə və poetikası tədqiqatçı cəlb olunur və əsərin III bölümündə xalq şeiri estetikası Cemal Hoca'nın şeirləri, şəkə bağlı ahəng ünsürləri, nəzm şəkli, heca vəzninə çağlı şəkillər, ərəz vəzninə bağlı şəkillər, dini üslubu təhlil olunaraq, bölgədə yaşamış məşhur bir aşığın dövrü və yaradıcılığı tədqiqatçı cəlb olunur.

Şahin Köktürkün 2011-ci ildə Samsunda nəşr etdiyi "Kemali Bülbul" (Həyatı, sənəti, şeirləri) əsəri Samsunun yetişdirdiyi şair və aşığılardan olan Kamali Bülbul haqqında yazılmış bir araşdırmadır.

Gözəlliklərində Vətənin gözəlliyini tərənnüm edən şair bütün şeirlərində xalqın düşüncələrini poeziyanın dilində ifadə edərmişdir. Kitabda Kamali Bülbulün həyatı, ədəbi şəxsiyyəti, sənəti, bu sənətin özlilikləri - aşığılığı, şairliyi, şeirlərindəki şəkli, qafiyə, rədif xüsusiyyətləri, dili, üslubu, yazdığı nəzirlər və onun şeirlərinin poetik xüsusiyyətləri bütün yönələri ilə incələnməmişdir. Aşığın şeirlərindəki dostluq, eşq, siyasət, ölüm, ayrılıq həsrət kimi qələmə alınan poetik nümunələr, eləcə də - din,

şikayət və təbiətlə bağlı şeirləri aşığın sağlığında Şahin Köktürk tərəfindən toplanıb kitabada xil edilmişdir.

Aşığın Azərbaycan haqqındakı şeirlərində isə Türk-Azərbaycan sevdası öz kökü və tarixi ilə tərənnüm edilir:

*Kökü məndə,
Azərbaycan, Azərbaycan,
Dərdi məndə, yükü sənə,
Azərbaycan, Azərbaycan.*

*Həm öksüzəm, həm yetiməm,
Sən kəmiyim, mən atınan,
Bağrındadır, dədəm, nənəm,
Azərbaycan, Azərbaycan,
Yolum sənə uzar, baycan.*

*Ataşımsən, ocağımsan,
Çözülməyən cən bağışsan,
Meydanımsan, olağımsan,
Qəlbim sənə məzar, baycan.*

*Kemaliyəm, Qafqazlıyam,
Əslim bəlli, türk əsliyəm,
Sən Kərəmsən, mən Əsliyəm,
Azərbaycan, Azərbaycan,
Yapayalnız, gəzir baycan.*

Prof. Dr. Şahin Köktürkün 2017-ci ildə Ankara da nəşr edilən "Halil Oğlu Alinin Yusuf ilə Züleyha hekayəsi" adlı əsəri geniş şərh ilə diqqət çəkir. Müəllif əsərə yazdığı "Ön söz"də vəhyə dayanan "Yusuf gissası"nın bütün zamanlarda qələm əhlinin diqqətini cəkkdiyini, bu gissənin mənəvsi və ya mənsur mətnlər halında qələmə alındığını, bir çoxunun kitablaşmadığını ifadə etməklə, öləndə olan mətnin dördlük şəklində bir dastan olduğunu və bu dastanın kitab şəklində nəşr edilməsinin faydalı olacağını yazır...

Müəllif hekayənin mətnini (səh. 30-139) ərəb əlifbasından latın əlifbasına keçirərək hekayənin sözlüyünü (səh. 134-139) tərtib etmiş, sonra əsərin osmanlıca mətnini (səh. 143-253) kitabə əlavə etmişdir.

Böyük zəhmət hesabına kitablaşan bu əsər haqqında bir cəhət qeyd etmək yerinə düşər ki, əsər haqqındakı bir çox elm adamlarının mülahizələrindən məlum olur ki, Xəlil oğlu Əlinin "Qisseyi-Yusuf və Zəliha"sında türkcənin fərqli ləhcə və şivələrindən daha çox Azərbaycan türkcəsinin kəlimə və dil izləri vardır".

Şahin Köktürkün də xalq ədəbiyyatı və folklor çalışmalarının böyük əksəriyyəti qarşılıqlı Türk-Azərbaycan folklor və ədəbi əlaqələri ilə bağlıdır. O, Azərbaycan türkcəsinə və folkloruna daha yaxşı bələddir. Bunu alimin əsərə əlavə etdiyi Azərbaycan türkcəsinə məxsus sözlərin izahından daha aydın görmək olur.

Prof. Dr. Şahin Köktürkün nəşr olunan son kitablarından biri "Halkbilimi araşdırmaları" ("Xalq ədəbiyyatı araşdırmaları") adlanır...

İndilik 1 cildi işıq üzü görmüş kitabda müəllif 17 adda araşdırması toplanmışdır. Bu folklor araşdırmalarında türk dünyası folklor qaynaqlarının, o cümlədən Azərbaycan-Türk folklor qaynaqlarının eyni kökdən porvaz olduğu qonağına gəlinir.